

CZU 343.14

DOI <https://doi.org/10.52388/2345-1971.2023.2.08>

PARTICULARS OF USE OF WITNESS DECLARATIONS IN SUMMARY PROCEDURES

Irina PAVEL-GUZUN

PhD student, State University of Moldova,

Chisinau, Republic of Moldova

e-mail: irina.pavel19@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-9958-6918>

The criminal process represents the activity of the criminal investigation bodies and of the courts with the participation of the parties in the trial and of other persons, carried out in accordance with the provisions of the Code of Criminal Procedure. It should be noted that in the criminal proceedings, the witness's statements play a particularly important role, whether the examination procedure is general or simplified. Witnesses are considered „eyes and ears of justice” and this characterization is based both on the length of time of this means of proof, as well as the fact that he is almost indispensable in a criminal trial. For these reasons, it is necessary to clarify the more controversial issues related to this issue. The article below analyzes the particularities of the use of witness statements in summary procedures, examining: the notion of witness; managing the evidence with the witness; administration of the evidence with witnesses in the summary procedures; co-incepat statements.

Keywords: witness, simplified procedure, statement, co-incepat, special conditions.

PARTICULARITĂȚILE UTILIZĂRII DECLARAȚIILOR MARTORILOR ÎN PROCEDURILE SUMARE

Procesul penal reprezintă activitatea organelor de urmărire penală și a instanțelor judecătorești cu participarea părților în proces și a altor persoane, desfășurată în conformitate cu prevederile Codului de Procedură Penală. Se reține că în cadrul procesului penal, declarațiile martorului joacă un rol deosebit de important, indiferent dacă procedura de examinare este generală sau simplificată. Martorii sunt considerați „ochii și urechile justiției” iar această caracterizare se întemeiază atât pe vechimea în timp a acestui mijloc de probă, cât și pe faptul că el este aproape nelipsit dintr-un proces penal. Din aceste considerente, este necesar de a clarifica aspectele mai controversate ce țin de acest subiect. În prezentul articol sunt analizate particularitățile utilizării declarațiilor martorilor în procedurile sumare, examinându-se: noțiunea de martor; administrarea probei cu martorul; administrarea probei cu martori în procedurile sumare; declarațiile coincepaților.

Cuvintele-cheie: martor, procedură simplificată, declarație, coincepat, condiții speciale.

PARTICULARITÉS DE L'UTILISATION DES DÉCLARATIONS DE TÉMOINS DANS LES PROCÉDURES SIMPLIFIÉES

La procédure pénale représente l'activité des organes d'enquête pénale et des tribunaux avec la participation des parties au procès et d'autres personnes, effectuée conformément aux dispositions du Code de procédure pénale. Il convient de noter que dans la procédure pénale, les déclarations du témoin jouent un rôle particulièrement important, que la procédure d'examen soit générale ou simplifiée. Les témoins sont considérés comme les yeux et les oreilles de la justice » et cette caractérisation est basée à la fois sur la durée de ce moyen de preuve, ainsi que sur le fait qu'il est presque indispensable dans un procès pénal. Pour ces raisons, il est nécessaire de clarifier les questions les plus controversées liées à cette question. L'article suivant examine les particularités de l'utilisation des déclarations de témoins dans les

procédures simplifiées, en examinant: la notion de témoin; gérer la preuve avec le témoin; administration de la preuve avec les témoins dans les procédures de résumé; déclarations de co-inculpé.

Mots-clés: *témoin, procédure simplifiée, déclaration, co-inculpé, conditions particulières.*

ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЗАЯВЛЕНИЙ СВИДЕТЕЛЕЙ В УПРОЩЕННЫХ ПРОЦЕДУРАХ

Уголовный процесс представляет собой деятельность органов уголовного расследования и судов с участием сторон в судебном разбирательстве и других лиц, осуществляемую в соответствии с положениями Уголовно-процессуального кодекса. Следует отметить, что в уголовном судопроизводстве показания свидетеля играют особо важную роль, независимо от того, является ли процедура допроса общей или упрощенной. Свидетели считаются «глазами и ушами правосудия» и эта характеристика основана как на продолжительности срока действия этого средства доказывания, так и на том, что он практически незаменим в уголовном процессе. По этим причинам, необходимо прояснить более спорные вопросы, связанные с этим вопросом. В данной статье рассматриваются особенности использования свидетельских показаний в ходе упрощенных процедур рассмотрения: понятие свидетеля; управление доказательством со свидетелем; обработка показаний свидетелей в рамках упрощенных процедур; заявления обвиняемых.

Ключевые слова: *свидетель, упрощенная процедура, заявление, соучастие, особые условия.*

Introducere

Realizarea justiției penale în cazul săvârșirii unor fapte penale este posibilă în urma înfăptuirii unei activități din partea statului, care nu poate fi arbitrară [1, p. 27].

Pentru realizarea justiției penale nu este suficientă doar activitatea de sine stătătoare a organelor competente. În acest acțiuni sunt atrași sau participă persoane cu drepturi și obligații procesuale ce decurg din faptul săvârșirii infracțiunii, precum și alte persoane care, potrivit legii, sunt chemate să contribuie la rezolvarea cauzei penale.

Rolul procesului penal este acela de a intermedia între săvârșirea faptei și ispășirea pedepsei. Făptuitorul va trebui să suporte restricțiile pe care le incumbă legea, ca și urmare a unei proceduri judiciare, în care se va dovedi că a comis, cu vinovăție, o faptă prevăzută de legea penală.

În cadrul procesului penal trebuie să se asigure aflarea adevărului cu privire la faptele și împrejurările cauzei, precum și cu privire la persoana făptuitorului. Astfel, adevărul reprezintă o cale de a descoperi existența unei fapte sau inexistența ei, forma vinovăției, scopul, persoana care a realizat această faptă.

Procesul de aflare a adevărului în cauza penală presupune realizarea unei concordanțe depline între situația de fapt așa cum s-a petrecut aceasta în materialitatea ei și concluziile la care a ajuns organul de urmărire penală cu privire la împrejurările respective. Aflarea adevărului este posibilă doar cu ajutorul probelor obținute la faza de urmărire penală, cu ajutorul cărora organul judiciar poate decide asupra cazului.

Datorită relativității mijloacelor pe care omul le are la îndemână pentru a se folosi de acces la realitatea obiectivă, de Codul de procedură penală în articolul 93 au fost preluate doar câteva modalități, denumite mijloace de probă, dispunându-se că numai prin intermediul lor este permisă relevarea unei probe ca elemente de fapt dobândite în modul stabilit, care servesc la constatarea existenței sau inexistenței infracțiunii, la identificarea făptuitorului, la constatarea vinovăției, precum și la stabilirea altor împrejurări importante pentru justa soluționare a cauzei [2, p. 9-13].

În prezent, se observă că tot mai multe din persoanele care ajung pe băncile inculpaților, sunt apte examinării propriilor cauze în procedură sumară (simplificată). Aceasta oferă avantajul soluționării cu celeritate a cauzelor

penale atunci când inculpatul recunoaște în totalitate săvârșirea faptelor imputate.

În această situație excepțională se observă că un rol important o au mijloacele de probă: testimoniale (declarațiile inculpatului, ale martorilor, ale părților vătămate), cât și celelalte mijloace de probă (raport de expertiză, corpuri delictive, înregistrări audio/ video, fotografii, rezultatele măsurilor speciale de investigație). Este necesar ca acestora să le fie acordată atenția cuvenită, întrucât nefiind examinate nemijlocit în ședință de judecată, dar fiind coroborate, inclusiv cu declarațiile inculpatului date în cadrul ședinței de judecată potrivit regulilor de audiere a martorului, acestea trebuie să indice asupra vinovăției inculpatului (în cazul în care este emisă o sentință de condamnare).

Metodologia de cercetare folosită: pentru studiul au fost folosite următoarele metode:

- istorică, logico-juridică, comparativă, precum și observarea, descrierea, modelarea, compararea etc.
- efectuarea unei analize a materialelor care abordează cadrul legal, instituțional și funcțional în ceea ce privește declarațiile martorilor;
- analiza operelor teoretice naționale și străine cu valență importantă în cadrul declarațiile martorilor;
- analiza practicii judiciare în domeniul declarațiilor martorilor în procedurile sumare.

Noțiunea de martor

În majoritatea cauzelor penale o contribuție esențială aduc declarațiile martorilor, ceea ce i-a determinat pe unii autori să-i atribuie probei testimoniale în procesul penal caracterul de probă firească, inevitabilă, de instrument necesar de cunoaștere a împrejurărilor săvârșirii infracțiunilor [3, p. 10].

Pentru dobândirea calității procesuale de martor, potrivit reglementării din Codul de procedură penală, se cer întrunite anumite condiții: să existe un proces penal în curs de desfășurare, să existe o persoană fizică deținătoare a unor in-

formații despre faptele și circumstanțele care se referă la cauză, această persoană să fie chemată pentru audiere de către organul care desfășoară procesul penal [2, p. 9-13].

A afla adevărul în cauza penală înseamnă a realiza o concordanță deplină între situația așa cum s-a petrecut aceasta în materialitatea ei și concluziile la care a ajuns organului judiciar cu privire la împrejurările respective. Aflarea adevărului reprezintă un principiu fundamental care a dus la instaurarea unui sistem de garanții care guvernează legea procesual penală [4, p. 8-11].

Declarațiile martorului reprezintă unul dintre cele mai vechi și răspândite mijloace de probe, care au

apărut și s-au transmis încă din antichitate păstrându-și până astăzi valoarea probantă [5, p. 109].

Declarațiile martorilor contribuie direct la aflarea adevărului și, deci, la soluționarea procesului penal în măsura în care relevă elementele de fapt ce pot servi ca probă pentru constatarea existenței sau inexistenței unei infracțiuni, pentru identificarea persoanei care a săvârșit-o sau pentru recunoașterea unor împrejurări esențiale cauzei.

Încă în Grecia Antică, în perioada Atenei democratice, Aristotel menționează cinci feluri de probe: legile, declarațiile martorului, recunoașterea, tortura și jurământul [6, p. 102].

În știința dreptului procesual penal, martorii sunt incluși în grupul de persoane care sunt antrenate în proces pentru a acorda ajutor organelor de stat (persoanelor cu funcții de răspundere) la îndeplinirea unor sarcini ale procedurii penale și cetățenilor în apărarea drepturilor lor [7, p. 49]. Martorii mai sunt numiți și alți subiecți care participă în procesul penal în scopul îndeplinirii sarcinilor acestuia [8, p. 72].

Potrivit părerii autorului român, Ion Neagu, martorii sunt denumiți „ochii și urechile justiției”, tocmai pentru a sublinia importanța

acestora și a declarațiilor lor în procesul penal [9, p. 423].

Potrivit art. 90 alin. (1) al Codului de Procedură Penală, martorul este persoana citată în această calitate de organul de urmărire penală sau de instanță, precum și persoana care face declarații, în modul prevăzut de prezentul cod, în calitate de martor. Ca martori pot fi citate persoane care posedă informații cu privire la vreo circumstanță care urmează să fie constatată în cauză.

Totodată, Codul de Procedură Civilă specifică în art. 132 alin. (1) că martor poate fi orice persoană care nu are interes în proces și căreia îi sunt cunoscute, direct sau indirect, fapte referitoare la pricină. Depozițiile martorului nu pot fi considerate probă dacă el nu a cunoscut personal faptele.

În final, Codul Contravențional prevede în art. 388 alin. (1) că este martor persoana citată în această calitate de către autoritatea competentă, care are cunoștință despre vreo faptă sau împrejurare de natură să servească aflării adevărului în procesul contravențional.

Noțiunea de „martor” are un sens autonom în sistemul Convenției, indiferent de încadrările juridice din dreptul național (*Damir Sibgatullin împotriva Rusiei, pct. 45; S.N. împotriva Suediei, pct. 45*). În situația în care o depoziție poate întemeia într-o măsură considerabilă condamnarea inculpatului, aceasta constituie o mărturie în sprijinul acuzării și i se aplică garanțiile prevăzute la art. 6 § 1 și § 3 lit. d) din Convenție (*Kaste și Mathisen împotriva Norvegiei, pct. 53; Lucă împotriva Italiei, pct. 41*).

Noțiunea include coînculpații (*a se vedea, de exemplu, Trofimov împotriva Rusiei, pct. 37*), victimele (*Vladimir Romanov împotriva Rusiei, pct. 97*) și experții (*Doorson împotriva Țărilor de Jos, pct. 81-82*) [10].

În cadrul prezentului articol prezintă interes și un aspect mai puțin analizat în literatura de specialitate și anume audierea în calitate de martor a unui inculpat (în situația în care acesta

a solicitat examinarea cauzei în baza art. 364¹ CPP RM – judecarea pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală sau în procedura privind acordul de recunoaștere a vinovăției). Asupra acestui subiect vom reveni.

Administrarea probei cu martorul

Administrarea probelor reprezintă folosirea mijloacelor de probă în procesul penal, care presupune adunarea și verificarea probelor, în favoarea și în defavoarea învinutului, inculpatului, de către organul de urmărire penală, din oficiu sau la cererea altor participanți la proces, precum și de către instanță, la cererea părților, prin procedeele probatorii prevăzute de Codul de Procedură Penală.

Toate probele administrate în cauza penală vor fi verificate sub toate aspectele, complet și obiectiv. Verificarea acestora constă în analiza probelor administrate, coroborarea lor cu alte probe, administrarea de noi probe și verificarea sursei din care provin probele, în conformitate cu prevederile Codului de Procedură Penală, prin procedee probatorii respective.

Convenția Europeană a Drepturilor Omului acordă dreptul acuzatului să interogheze martorii învinuirii și să solicite interogarea martorilor în apărarea sa în aceleași condiții [art. 6 alin. (3) lit. d) CEDO], această prevedere are legătură directă cu principiul „egalității armelor” în calitate de element principal al unui proces echitabil.

Procesul de audiere a martorului este unul foarte complex datorită impactului emoțional precum și din cauza diversității de cultură, educație, principii și modalitatea fiecărei persoane de a interpreta anumite evenimente, care de fapt pot duce la denaturarea depozițiilor martorului și la rîndul său tergiversarea procesului de stabilire a adevărului. Astfel, în vederea evitării denaturărilor datelor de fapt cunoscute de martor în legătură cu săvârșirea unei fapte ilegale, un rol deosebit de important îi revine persoanei care efectuează nemijlocit audierea martorului [11, p. 358-362].

Se constată că, în dependență de mai multe criterii, audierea unui martor poate avea loc în mod diferit: fie obișnuit, fie este audiat într-un mod special.

Pregătirea în vederea audierii martorului, în general, se referă la următoarele elemente: studierea cauzei, cunoașterea personalității martorilor și a relațiilor acestora cu părțile din proces, întocmirea planului audierii și stabilirea întrebărilor ce urmează să se adreseze martorului, pregătirea materialelor ce urmează să fie folosite în timpul audierii, alegerea timpului și a locului unde urmează să se efectueze audierea, alegerea mijlocului de chemare a martorului pentru audiere [12, p.192-196].

Regula generală, în situația în care martorul nu este supus nici unui pericol, sau acesta nu este vreun subiect special, prevede că audierea acestuia se efectuează în urma citării prevăzută de art. 235-242 din Codul de procedură penală. Acestuia i se va aduce la cunoștință obiectul cauzei și i se va propune să declare despre faptele și circumstanțele pe care le cunoaște vis-a-vis de această cauză. Audierea martorului se face sub jurământ.

După ce acesta a relatat tot ce cunoaște, i se pot pune întrebări cu privire la faptele și circumstanțele care trebuie constatate în cauză, precum și în ce mod a luat cunoștință de cele declarate.

Declarațiile martorului vor fi consemnate în proces-verbal cu respectarea prevederilor prevăzute de art.260 și 261 CPP RM sau, după caz, art. 336 și 337 CPP RM.

În situația în care:

- martorul este minor în vârstă de până la 14 ani și urmează să fie audiat în cauzele penale privind infracțiunile cu caracter sexual, privind traficul de copii sau violența în familie, precum și în alte cazuri în care interesele justiției sau ale minorului o cer,

- sau există motive temeinice de a considera că viața, integritatea corporală sau libertatea martorului ori a unei rude apropiate a lui sunt în

pericol în legătură cu declarațiile pe care acesta le face într-o cauză penală privind o infracțiune gravă, deosebit de gravă sau excepțional de gravă, audierea acestuia se efectuează în condiții speciale.

În cazul în care martorul este minor, audierea acestuia se va efectua în conformitate cu art. 110¹ CPP RM, de către judecătorul de instrucție prin intermediul unui intervievator, în spații special amenajate (cameră de audiere și cameră de vizualizare), obligatoriu fiind asistat de un reprezentant legal, pedagog, psiholog.

Participarea obligatorie a unui psiholog, pedagog în procesul de ascultare al copilului este necesară, deoarece el poate furniza, în această calitate, informații importante referitoare atât la gradul de dezvoltare al copilului, cât și cu privire la perspectiva psihologică a comportamentului și informațiilor furnizate pe perioada ascultării.

În camera de audiere se vor afla martorul minor și intervievatorul, iar în camera de vizualizare vor fi celelalte persoane prevăzute de lege (judecătorul de instrucție, procurorul, apărătorul bănuitului sau al învinuitului, psihologul, grefierul, reprezentantul legal al minorului supus audierii, reprezentantul legal al părții vătămate etc.). Participanții la audiere vor adresa întrebări judecătorului de instrucție, care le va transmite intervievatorului în mod verbal, prin intermediul dispozitivelor tehnice, sau în scris, în timpul unei pauze.

În procesul de audiere a martorului minor, se pot observa mai multe etape care sunt esențiale:

1. Pregătirea audierii;
2. Audierea propriu-zisă;
3. Adresarea întrebărilor;
4. Finalizarea audierii;
5. Evaluarea audierii [13, p.38-42].

În cazul în care viața, integritatea corporală sau libertatea martorului ori a unei rude apropiate a lui sunt în pericol audierea acestuia se va efectua în conformitate cu art. 110 CPP

RM. Judecătorul de instrucție sau instanța de judecată poate admite ca martorul respectiv să fie audiat fără a fi prezent fizic la locul unde se află organul de urmărire penală sau în sala în care se desfășoară ședința de judecată, prin intermediul mijloacelor tehnice prevăzute de legislația procesual-penală.

În această situație, Codul de procedură penală prevede norme care vin să asigure protecția martorului, având în același timp și sarcina de a asigura rigorile unui proces echitabil.

O protecție eficace a martorilor nu trebuie să se reducă doar la protejarea acestora sau, dacă este cazul, a altor persoane împotriva unor dezagregamente, ci trebuie, în același timp, să garanteze că stabilirea adevărului în proces să fie pe cât posibil fiabilă [14].

Martorului audiat în condițiile prevăzute de art. 110 CPP RM, i se permite să comunice altă informație despre identitatea sa decât cea reală.

Martorul poate fi audiat prin intermediul unei teleconferințe cu circuit închis, cu imaginea și vocea distorsionate astfel încât să nu poată fi recunoscut, cu asigurarea posibilității învinuitului, inculpatului și apărătorului acestuia, părții vătămate să-i adreseze întrebări.

Declarațiile martorului, audiat în condițiile prevăzute de art. 110 CPP RM, pot fi utilizate ca mijloc de probă numai în măsura în care ele sunt confirmate de alte probe.

Sunt cunoscute în toate țările situații de intimidare a martorilor, care poate îmbrăca mai multe forme, cum ar fi: priviri amenințătoare, confruntări directe, verbale sau fizice. În multe cazuri intimidarea martorului este ca un domeniu al crimei organizate. Acești factori, de multe ori, determină ezitarea martorului de a depune mărturii în instanță. În legătură cu aceasta, Curtea Europeană și-a expus opinia în privința admisibilității declarațiilor martorilor anonimi. Recunoscând că toate probele trebuie examinate în prezența persoanei acuzate, într-un proces public, cu respectarea principiului contradicto-

rialității CtEDO admite utilizarea declarațiilor martorilor în calitate de probe chiar dacă acestea nu sunt făcute într-o ședință judiciară. Utilizarea declarațiilor obținute în faza urmăririi penale în calitate de probă nu constituie o încălcare a lit. d) din alin. (3) art. 6 din CEDO, cu condiția că drepturile apărării se respectă. Aceste drepturi includ acordarea unei posibilități adecvate de contestare și interogare a martorului opoziției în timpul depunerii mărturiilor sau într-o fază ulterioară procesului. Conform Curții Europene, o sentință de condamnare nu ar trebui să se întemeieze doar pe declarațiile martorilor anonimi. Cel mai important este ca interesele apărării să fie în echilibru cu interesele victimelor sau ale martorilor care trebuie protejați. Curtea recunoaște și faptul că, cu condiția respectării drepturilor apărării, poate fi legitim pentru autoritățile poliției să dorească păstrarea anonimului unui agent implicat în activități de acoperire, pentru protecția personală și cea a familiei sale, astfel încât să nu prejudicieze viitoarele acțiuni secrete. Curtea a constatat și faptul că orice măsură de limitare a dreptului apărării trebuie să fie strict necesară. Dacă o măsură mai puțin strictă poate să fie suficientă, atunci anume această măsură trebuie aplicată. În jurisprudența sa, Curtea Europeană a examinat problema audierii martorului aflat sub protecție și prin prisma instituției provocării [15, p. 1142-1143].

Administrarea probei cu martori în procedurile sumare

În cadrul prezentei cercetări a fost realizat un studiu empiric între actorii justiției (judecători, procurori, avocați) privind unele eventuale probleme care apar la aplicarea procedurilor sumare în practică.

În urma analizei se constată că marea majoritate a persoanelor intervievate au indicat faptul că în procesul de examinare a cauzei în procedură sumară, se acordă importanță în mod egal atât probelor testimoniale: declarațiile in-

culpatului, ale martorilor, ale părților vătămate, cât și celorlalte mijloace de probă: raport de expertiză, corpuri delictive, înregistrări audio/video, fotografii, rezultatele măsurilor speciale de investigație. Adică, vinovăția persoanei în comiterea infracțiunii imputate trebuie să fie dovedită, prin coroborare, de toate mijloacele de probă, pentru a exclude orice dubiu ce ar tenta la prezumția de nevinovăție.

Se observă două tendințe în practica judecătorească referitor la examinarea probelor testimoniale în cadrul procedurilor sumare, mai cu seamă procedura prevăzută de art. 364¹ CPP RM.

Una din tendințele constatate, din păcate, cea mai des aplicată în practică, este cea în care declarațiile depuse la urmărirea penală doar sunt menționate de către procuror în cadrul cercetării judecătorești. În ședință de judecată doarse audiază inculpatul potrivit regulilor de audiere a martorului asupra circumstanțelor comiterii faptei și partea vătămată- asupra acțiunii civile. Celelalte probe, cum s-a mai menționat, nu sunt cercetate nemijlocit în ședință de judecată, totuși acestea fiind menționate în sentință la constatarea faptei și vinovăției.

A doua tendință, pe care o considerăm corectă, este cea de a audia martorii și a examina celelalte probe. Adoua tendință o considerăm corectă din următoarele argumente: propria convingere a judecătorului poate fi formată doar la examinarea nemijlocită a probelor. Aceasta deoarece procedurile sumare nu exclud asigurarea echității procesului penal, chiar dacă acuzatul renunță la anumite drepturi procesuale ale sale. Curtea Europeană a menționat că „atunci când o acuzație penală împotriva inculpatului este stabilită printr-o formă prescurtată de examinare judiciară, aceasta duce, în esență, la renunțarea la o serie de drepturi procedurale. Acest lucru nu poate fi o problemă în sine, deoarece nici litera, nici spiritul articolului 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului nu împiedică o persoană să renunțe la aceste

garanții din propria sa voință. Cu toate acestea, Curtea a subliniat că renunțarea la anumite drepturi procedurale trebuie întotdeauna, pentru a fi considerată eficientă în sensul Convenției, stabilită în mod neechivoc și însoțită de garanții minime, proporționale cu importanța acesteia. În plus, nu trebuie să contravină vreunui interes public important“ *Scoppola c. Italiei* [16, Par. 135-136].

Așadar, pornind de la raționamentele Curții, în opinia noastră, asigurarea principiului nemijlocirii este un element important în respectarea principiului echității procesului penal. Prin urmare, considerăm important ca art. 364¹ alin. (4) CPP RM să fie completat cu sintagma: „În cadrul cercetării judecătorești instanța nemijlocit examinează probele administrate la faza de urmărire penală”.

În continuare, considerăm necesitatea de a remarca că, spre deosebire de declarațiile inculpatului în cadrul procedurilor generale, în procedurile sumare, îndeosebi când analizăm procedura prevăzută de art. 364¹ CPP RM și în procedura acordului de recunoaștere a vinovăției, declarațiile inculpatului capătă valoare de probă determinantă, întrucât aceasta este premisa examinării cauzei în procedură sumară.

Potrivit DEX-ului, prin „probă determinantă” s-ar înțelege acea probă care are un rol hotărâtor în producerea unui eveniment, fenomen, situație, reacție. Într-adevăr, declarația inculpatului reprezintă o probă determinantă în cadrul examinării cauzei în procedură sumară, întrucât în dependență de cele relatate de inculpat, judecătorul poate purcede în continuare examinarea cauzei în procedură simplificată, sau poate relua cercetarea examinării cauzei în procedură generală.

Este necesar totuși să menționăm că există o diferență dintre declarațiile inculpatului în cadrul procedurii prevăzută de art. 364¹ CPP RM și procedura privind acordul de recunoaștere a vinovăției. Potrivit art. 364¹ alin (4) CPP

RM, audierea inculpatului se realizează potrivit regulilor de audiere a martorului. În cadrul acordului de recunoaștere a vinovăției (art. 509 alin. (3) CPP RM), inculpatul susține acordul de recunoaștere a vinovăției, el face declarații în instanță despre ceea ce a săvârșit în legătură cu fapta prejudiciabilă ce i se incriminează și atitudinea sa față de probele anexate la dosar. Prin urmare, aceste norme prevăd deosebirea dintre procedura de obținere și nu o deosebire substanțială dintre valoarea probantă a declarațiilor.

Așadar, la aprecierea probei determinante este necesar de condus de raționamentele Curții Europene expuse în cauza *Al-Khawaja și Tahery* [17, Par. 127, 128, 131, 147]. În această cauză, Marea Cameră a dezvoltat doctrina privind proba exclusivă sau determinantă. Chiar dacă Marea Cameră a analizat problema martorului absent, această cauză este importantă și pentru procedurile sumare, aceasta fiind un punct de orientare la aprecierea declarațiilor acuzatului în cazul în care alte probe sunt doar menționate fără a fi nemijlocit cercetate, cum se întâmplă în practica judiciară.

Este importantă dezvoltarea făcută de către Curte în cauza *Schatshaschwili*, unde Marea Cameră a stabilit anumite rigori pentru a minimaliza riscurile încălcării dreptului acuzatului [18, par. 116, 123, 125, 126-131].

Din acele raționamente expuse de Curte în cauza *Schatshaschwili* interesează, în cazul de față, cerința de a stabili existența unor suficienți factori de contrabalansare, inclusiv garanții procedurale „impunătoare”, pentru a compensa handicapurile cauzate părții apărării prin admiterea unor asemenea declarații. Aceasta ar însemna că instanțele ar trebui să analizeze care factori de contrabalansare ar fi suficienți în procedurile sumare în care a fost audiat doar acuzatul fără a examina nemijlocit restul materialului probator.

Pentru o abordare mai amplă a situației descrise mai sus, s-au analizat aproximativ

300 sentințe emise în cadrul cauzelor penale examinate potrivit procedurilor sumare (procedura acordului de recunoaștere a vinovăției și procedura prevăzută de art. 364¹ CPP- examinarea cauzei în baza probelor administrate la faza de urmărire penală), emise în perioada 2018-2023.

În urma analizei făcute, se observă că indiferent de circumstanțele cauzei, în cadrul procedurilor sumare, declarațiile inculpatului reprezintă o probă determinantă și sunt incluse în sentințe. Acestea ulterior sunt coroborate cu celelalte probe și, iar, în dependență de circumstanțele cauzei, urmează a se lua în calcul că poate fi adoptată atât sentință de condamnare, cât și de achitare ori de încetare a procesului penal, supuse căilor de atac în condiții generale.

Potrivit recomandării nr. (87) 18, Comitetul Miniștrilor către statele membre privind simplificarea justiției penale [19 pct.9], dacă la audierea sa, inculpatul își recunoaște vinovăția, ancheta ar trebui să fie redusă la acele acte absolut necesare pentru stabilirea faptelor, ținându-se cont de procedura anterioară fazei judecătorești. Ar trebui să se evite, mai ales în măsura în care este posibil, procedura audierii martorilor deja ascultați de către o autoritate judiciară.

S-a observat că în cazul aplicării procedurilor sumare, în principal, în sentință sunt incluse declarațiile inculpatului, care descriu detaliat circumstanțele comiterii faptei prevăzute de legea penală, faptă indicată și în actul de acuzare (rechizitoriu). Ulterior, sunt incluse și celelalte probe care au fost administrate la faza de urmărire penală. În acest sens, se observă diferite abordări vis-a-vis de modul de redare al probelor în sentințele de condamnare emise în dosarele unde s-a purces la examinare în procedură sumară. Unele instanțe, în sentință, enumeră doar probele care au fost administrate la faza de urmărire penală, fără a le expune conținutul și fără a indica ce componentă a laturii obiective a infracțiunii demonstrează,

pe când alte instanțe indică toate probele administrate la faza de urmărire penală pe care procurorul își întemeiază acuzarea, le indică conținutul și le analizează amănunțit, indicând cum anume ele demonstrează vinovăția inculpatului în comiterea infracțiunii imputate și pe care a recunoscut-o.

Suștinem o a doua abordare din perspectiva obligației pozitive de a motiva hotărârile judecătorești. Indiferent de forma procesului, motivarea hotărârii rămâne a fi punctul forte a unei justiții echitabile. În acest sens, considerăm necesară modificarea art. 364¹ alin. (7) CPP și art. 509¹ CPP cu obligația instanței de a analiza conținutul tuturor probelor existente în cauza examinată.

Declarațiile coînculpaților

Un alt subiect important vizează declarațiile coînculpaților .

În prealabil menționăm că judecătorii trebuie să pună declarațiile persoanelor coacuzate în cadrul unor proceduri accelerate la baza sentinței numai în coroborare cu alte probe.

Luându-se în calcul că în sentința emisă în cadrul unei cauze care a fost examinată în baza unei proceduri sumare, nemijlocit se audiază în ședință de judecată doar inculpatul care a recunoscut vina, iar celelalte probe (inclusiv testimoniale) nu se examinează în ședință de judecată, dar acestea fiind administrate în cadrul urmăririi penale sunt analizate, verificate de instanța de judecată, sunt incluse în sentință, în activitatea practică apar situații imprevizibile vis-a-vis de administrarea probei cu martori. Una dintre aceste situații este- posibilitatea audierii în calitate de martor al unui coînculpat, în cazul în care cauza acestuia a fost disjunsă în legătură cu solicitarea examinării cauzei în baza procedurii prevăzute de art. 364¹ CPP RM (judecarea pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală).

Ca o confirmare a raționamentelor expuse supra este cauza Navalnyy și Ofitserov v. Rusia din 23 februarie 2016. În hotărârea sa CtEDO

a indicat că, condamnarea lui X. urmare a recunoașterii vinei și procedura accelerată a compromis competența sa ca martor în cazul reclamanților. Condamnarea acestuia s-a bazat pe versiunea faptelor formulate de procuratură și acuzat în procesul de recunoaștere a vinei, și nu s-a impus verificarea acestora sau coroborarea cu alte probe. Fiind audiat în calitate de martor, X. a fost nevoit să repete declarațiile făcute în calitate de acuzat în cadrul recunoașterii vinei. Mai mult decât atât, prin admiterea citirii declarațiilor anterioare a lui X. în ședință de judecată, până la audierea acestuia în calitate de martor de către apărare, instanța putea să-i creeze impresia unui observator independent că ea a încurajat martorul să mențină o versiune particulară a evenimentelor.

S-a specificat că probele admise într-o procedură accelerată nu pot fi transpuse într-un alt set de proceduri penale, fără ca admisibilitatea și credibilitatea lor să fie examinată și validată în cadrul celui alt proces, în mod contradictoriu, ca toate celelalte probe. S-a constatat că procedurile penale împotriva reclamanților, privite ca întreg, au constituit o încălcare a dreptului la un proces echitabil, inclusiv pentru că, constatările de fapt din cadrul unor proceduri accelerate în privința unor coacuzări au fost preluate în cauza reclamanților fără a fi examinate în mod minuțios [20].

Asupra acestui aspect, similar s-a expus și Curtea Constituțională a Republicii Moldova prin:

- decizia de inadmisibilitate a sesizării nr. 48g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 364/1 din Codul de procedură [21, pct. 38]. Este prevăzut faptul că principiul prezumției nevinovăției nu este încălcat în situația în care în cauza penală disjunsă vor fi chemate să dea declarații persoanele care au fost judecate în procedura simplificată. Declarațiile acestor persoane nu pot avea valoare probantă prestabilită, acestea trebuind apreciate în coroborare cu alte probe. Respectarea standardelor

articolului 21 din Constituție constituie o obligație a instanței de judecată;

- prin decizia de inadmisibilitate a sesizării nr.90g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a articolelor 90 și 95 din Codul de procedură penală [22, pct. 36]. Curtea menționează că, în situația în care în cauza penală disjunctă vor fi citate pentru a depune declarații persoanele care au fost judecate în procedura simplificată, instanța de judecată are obligația să respecte prezumția de nevinovăție și să pronunțe o sentință de condamnare numai în situația în care vinovăția este stabilită dincolo de orice îndoială rezonabilă. Existența unor probe dincolo de orice îndoială rezonabilă constituie o componentă esențială a dreptului la un proces echitabil și instituie în sarcina acuzării obligația de a proba toate elementele vinovăției de o manieră aptă să înlăture orice dubiu.

Se reține că potrivit art. 8 și art. 389 alin. (2) din CPP RM, concluziile despre vinovăția persoanei de săvârșirea infracțiunii nu pot fi întemeiate pe presupuneri. Toate dubiile în probarea învinuirii care nu pot fi înlăturate, se interpretează în favoarea inculpatului.

Astfel, standardul probei cu martorii coinculpați (în situația disjungerii cauzei pentru examinare în procedură simplificată), poate fi înțeles pe deplin doar prin raportare la principiul *in dubio pro reo*, care, la rândul său, constituie o garanție a prezumției de nevinovăție.

- și prin decizia de inadmisibilitate a sesizării nr.17g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 90 alin.(3) pct.8) din Codul de procedură penală [23, pct. 24]. S-a indicat că având în vedere faptul că orice condamnare trebuie să se bazeze pe probe suficiente, care să înlăture orice dubiu despre nevinovăția persoanei, judecătorii ar trebui să pună declarațiile persoanelor coacuzate în cadrul unor proceduri accelerate la baza sentinței numai în coroborare cu alte probe (a se vedea, e.g., Hotărârea Tribunalului Constituțional al Spaniei nr.111/2011 din 4 iulie 2011).

Suplimentar celor expuse mai sus, reamintim că potrivit art. 108 CPP RM, martorul în instanța de judecată depune jurământ, fiind avertizat de răspundere penală pentru declarații false. Astfel, instanțelor de judecată le revine sarcina de a aprecia ponderea declarațiilor martorului și de a evalua credibilitatea acestora.

Concluzii

În urma analizei situațiilor expuse mai sus, se poate de concluzionat faptul că examinarea unei cauze penale în procedură sumară asigură o rapiditate a procesului penal și economie de resurse cu respectarea drepturilor acuzatului.

În orice situație imprezvizibilă, pentru a găsi răspuns, se constată că urmează a se porni de la principiile generale de guvernare a procesului penale cu aplicarea acestora la cazul concret. Astfel, declarația martorilor, noțiune care are un sens autonom în sistemul Convenției (coinculpați, victime, experți), reprezintă un mijloc de probă testimonial foarte important în procesul de aflare a adevărului în cadrul unui dosar penal.

Indiferent de situație, este necesar de asigurat inculpatului garanția prezumției de nevinovăție. Orice condamnare trebuie să se bazeze pe probe suficiente, care să înlăture orice dubiu despre nevinovăția persoanei, iar sentințele urmează a fi emise numai în baza coroborării tuturor probelor.

Referințe bibliografice

1. NEAGU, Ion. *Tratat de Drept procesual penal. Partea Generală*. București: Global Lex, 2004.
2. VÎZDOAGĂ, Tatiana, CEACHIR, Anatolie. *Probleme și soluții în realizarea dreptului apărătorului de a administra proba cu martori*. În: *Revista Institutului Național al Justiției*, nr.3 (50) 2019. ISSN 1857-2405.
3. CIOPRAGA, A. *Evaluarea probei testimoniale în procesul penal*. Iași: Junimea, 1979, 271 pagini.

4. BUGUȚA, Elena. *Istoricul apariției și dezvoltării declarațiilor martorilor ca mijloace de probă în cauzele penale*. În: Revistă științifico-practică și informativă de drept, nr. 1-3 (44), 2013, ISSN 1810-7141.
5. SAVA, A. *Aprecierea probelor în procesul penal*. Iași: Junimea, 2002.
6. ЧЕЛЬЦОВ, М. БУБУТОВ. *Курс уголовного права*. Санкт Петербург, 1995.
7. ЛУПИНСКАЯ, П. А. *Уголовно-процессуальное право Российской Федерации*. Москва: 1997.
8. ГУЦЕНКО, К. Ф. *Уголовный процесс*. Москва, 1997.
9. NEAGU, Ion. *Tratat de procedură penală*. București: Edit. PRO, 1997.
10. https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_ROM.pdf (accesat la 10.08.2023).
11. VOZIAN, Roman. *Importanța declarațiilor martorilor în procesul de stabilire a adevărului*. În: Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAIRM: științe juridice, Nr. XII(2), 2012. ISSN 1857-0976.
12. DOLEA, I., ROMAN, D., SEDLEȚCHI, I., VIZDOAGĂ, T., ROTARU, V., CERBU, A., URSU, S. *Drept Procesual Penal*. Ediția a III-a, revizuită și completată. Chișinău: Tipografia Centrală, 2009, 784 pagini. ISBN 978-9975-78-833-5.
13. DOLEA, I. , ZAHARIA, V. *Proceduri prietenoase aplicate copiilor aflați în contact cu poliția*. Chișinău: Bons Offices, 2011.
14. DOLEA, I. *Probele în procesul penal. Îndrumar pentru avocați*. Chișinău, 2016.
15. POALELUNGI, Mihai, DOLEA, Igor, VÎZDOAGĂ, Tatiana. *Manualul judecătorului pentru cauze penale*. Chișinău: Î.S. F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2013.
16. Cauza Scoppola c. Italiei (nr.2) [MC], 17 septembrie 2009, nr. 10249/03.
17. Cauza Al-Khawaja și Tahery c. Regatului Unit, 15 decembrie 2011 nr. 26766/05 și 22228/06.
18. Cauza Schatshaschwili c. Germaniei din 15.12.2015.
19. Recomandarea nr. (87) 18, Comitetul Miniștrilor către statele membre privind simplificarea justiției penale (adoptată de Comitetul Miniștrilor în 17 sept. 1987, la a 410-a reuniune a delegaților miniștrilor).
20. Cauza Navalnyy și Ofitserov v. Rusia din 23 februarie 2016.
21. Decizia de inadmisibilitate a sesizării nr. 48g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 364/1 din Codul de procedură penală (judecata în baza probelor administrate în faza de urmărire penală) nr. 40 din 08.05.2018.
22. Decizia de inadmisibilitate a sesizării nr.90g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a articolelor 90 și 95 din Codul de procedură penală nr. 78 din 09.07.2018 (în vigoare 09.07.2018).
23. Decizia de inadmisibilitate a sesizării nr.17g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 90 alin.(3) pct.8) din Codul de procedură penală (interdicția audierii în calitate de martor a unei persoane acuzate că ar fi comis o infracțiune) nr. 14 din 29.01.2019 (în vigoare 29.01.2019).